

Серед тихого лісу на притіненій прогалині спиняються двоє хлопців-грибників.

— Глянь, яка чудасія! — захоплено мовить один. — Цілий килимок вив'язано.

— Килимок не килимок, а батожиза таки гарні поснувалися, — каже другий.

— Ні, ти тільки придивись: вони ніби плюшеві!

Я щойно був на цій прогалині, тож слова грибників, що долітають із-за розлапистої сосонки, мені ще й як зрозумілі. Там усе пісковисько застелив п'ядич — плаун булавовидний. Шнуркасті волохаті стебла його зеленими вужами розповзлися навсібіч, переплелися в химерне плетиво.

— Не знаєш, як ця чудасія називається?

— На жаль, не випадало мені з ним знайомитися.

Як тут промовчиш, чуючи таке?!

— Випадало! — кажу, і виходжу з-за сосонки. — І тобі, й тобі випадало. Ця рослина — ваш найперший знайомець.

Хлопці ошелешено дивляться на мене. Хтозна, що більше їх здивувало: чи мої слова, а чи я сам, неждано-негадано поставши перед очима.

Пригадую, мене колись теж здивували такі слова. Сказав їх Іван Михайлович. І то було для мене одне з найперших "відкриттів": виявляється, ота присипка, якою присипають немовлят і яка в аптеках

має хитромудре найменування "лікоподій", є не що інше, як спори плауна булавовидного, спори п'ядича (цю рослину ще й так називають у нас).

Ось із зеленого шнурка вистромилося кілька білявих колосків-задерикоз. Саме в цих колосках і дозрівають спори. Нині їх заготовляють збирачі-аптекарі. А ще недавно поліські жінки, нишпорячи досвітками за грибами, заодно кожна собі зіщипувала п'ядичеві колоски, щоб дома, як підсохнуть, витрусити з них у склянку жовтавий пилок — спори. Бо за п'ядичеву присипку кращої не знайти.

Розповідаю це грибникам.

— Раз так, — жартують, — то будемо просити в рослини пробачення за свою забудькуватість і знайомитися з нею вдруге. А вона і взимку зелена?

— Точнісінько така ж сама і взимку.

— То це якщо почепити цю зелену гірлянду в кімнаті на стіні — на всю зиму краса!

— А цього от якраз і не слід робити.

— Тож на лісі не позначиться. Та й наступного літа новий батіг виженеться.

— Не виженеться, — кажу. — І на третє, і на десяте літо не виженеться. Оцим гірляндам, що в нас під ногами, щонайменше по двадцять — тридцять років. Бачите, як щетиняться колосками? Виходить, дозрілі. А дозрілим п'ядич стає тільки через десятки років.

— Ніколи б не подумав! — мовить один з хлопців. — На вигляд такий веселий батіжок, такий молоденький, аж усміхається, а на підйом — чисто тобі неповороткий дідуган.

— Бо він і є дідуган, — пояснюю. — На всі наші ліси — хіба що хвощ та ще папороть — п'ядичеві ровесники. А все інше — починаючи ось із цієї травички-кислички і кінчаючи отим здоровезним дубом, якого бачили на краю лісу, — п'ядичеві у внуки і правнуки годиться. Його предки росли тут 350 мільйонів років тому, коли ще й кам'яного вугілля не було. І не просто росли, а здіймали свої могутні верхів'я на таку височінь, що нинішнім найпогонистішим соснам туди не дотягнутися.

— Невже час зробив із велетня карлика-повзуна?

— Не тільки час. З одного боку — зміна клімату, з другого — недружелюбні нові сусіди-рослини, пристосованіші до нових умов.

— А воно як із двох боків б'ють, то навіть людина втягує голову в плечі і меншою робиться...

Словом, розмова в нас вийшла: життя многотраждального довгожителя п'ядича всерйоз зацікавило обох грибників.

Тож як було не розказати хлопцям того, що сам знав?! І що поліська назва рослини "п'ядич" стає зрозумілою кожному, хто пробує підняти з землі зелений батіг — цей батіг через кожну п'яду прикріплений до землі корінцями. І що з дрібнісіньких п'ядичевих спор тільки через кілька років утворюються заростки, а нові рослини започатковуються десь аж через десять — п'ятнадцять літ, якщо, звичайно, за цей час крихітку-заросток не розтопче людина чи звір, не спалить вогонь, не заморить верхова вода. Самі спори води не бояться — вони не промокають, завжди плавають сухими. Від цього рослина й одержала офіційну назву "плаун". А що колоски рослини стримлять угору, як білясті булави, то й приточилося до плауна слово "булавовидний". Цікава і міжнародна наукова назва — "лікоподій", що в перекладі з грецької мови означає "вовча нога". Певно, волохаті гілочки цієї рослини комусь нагадали лапи хижого звіра.

Іван Михайлович високо цінує лікувальні властивості лікоподію. Народна медицина використовує не тільки спори, а й гілочки рослини. Поліські лісоруби й досі засипають спорами п'ядича свіжі кровоточиві рани.

Раніше сила-силенна цих спор завозилася на металургійні заводи. Ними притрушувалися форми для розливу розплавленого металу. Оскільки від високої температури металу спори плауна спалахували і миттєво згоряли, то між стінками форми і налитим металом на якусь мить з'являвся тонюсінкий прошарок газів. Завдяки цьому прошарку метал не прикипав до стінок, а готова деталь виходила такою гладенькою, що й шліфувати її не треба було.

Немало переводили лікоподію і театри. Бутафорські вибухи, пожежі, світлові ефекти, які здійснювалися на сценах, поглинали цілі бочки золотистих спор — міриади мікроскопічних зачатків нових рослин.

Зараз і заводи, і театри обходяться без лікоподію — знайдено ефективніші засоби. Та й інших дитячих присипок з'явилося немало. Здавалося б, тепер п'ядичеві тільки розмножуйся та рости, головна загроза минула. Тим часом повзучих зелених батогів усе менше й менше стрічається на шляху полісовиків-любителів, а віднедавна назва "плаун булавовидний" доточилася до сумного списку назв рідкісних та зникаючих рослин.

Витримавши мільйонолітні атаки усіх стихій, мільйонолітню облогу всіх сил природи, п'ядич за кілька десятиріч поступився натискові людини...

— Походите до вечора, — кажу, — самі переконаєтеся: не одного полісовика зустрінете із щойно зірваною гірляндою п'ядича. Несуть додому — сувенір!

— Від нього нічого не робиться, коли в руки брати?

— А що може робитися?

— Ну, приміром, кропива — жалиться.

— На жаль, беззахисний він. Було повір'я колись: якщо вдома тримати гірлянду п'ядича, то обов'язково в хаті буде сварка. Та хто тепер на ті повір'я зважає!..

Отака в нас розмова вийшла.

Пішли хлопці-грибники. Погмоніли лісом. А я ще довго стояв на прогалині, думав своє. Мені вірилося, що відсьогодні у п'ядича з'явилося ще двоє друзів.